

УДК 218:001.1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.14>

А. О. Пальчик

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1247-1734>

кандидат філософських наук,

викладач

Інституту богословських наук Непорочної Диви Марії

Кам'янець-подільської дієцезії РКЦ

ФЕНОМЕН НАУКИ У ТЕОЛОГІЧНО-АНТРОПОЛОГІЧНІЙ РЕФЛЕКСІЇ ІОАННА ПАВЛА ІІ

Постановка проблеми. Наука у розумінні *sciense* є відносно новим об'єктом теологічної рефлексії. Саме поняття *теології науки* як напрямку богословських роздумів (напр., проект М. Геллера [5, с. 115]) виникає у контексті переосмислення «земної» реальності як чогось цінного з богословської перспективи. Довготривале нехтування світським, профаним рівнем, а також фіксація уваги Вчительського уряду Церкви (і богословів) на пріоритетних з сотеріологічної перспективи об'єктах (Бог, людина, Церква тощо) упродовж століть виключало дослідження таких феноменів людського життя, як праця, політика, наука, техніка та ін., що розглядалися передусім у контексті морального вчення. Лише у ХХ ст., з появою та розвитком соціальної доктрини Церкви, згадані феномени поступово звертали на себе увагу католицьких дослідників, які почали відкривати у «земних речах» новий шанс для оновлення богослов'я. Вирішальним поштовхом для такої рефлексії став ІІ Ватиканський собор (1962–1965), створивши простір для діалогу Католицької церкви зі світською культурою, включаючи науку. Думка Іоанна Павла ІІ значно збагачує такий напрямок релігійної рефлексії, при цьому не обмежуючись тенденційними для богослов'я апологетичними мотивами. У його творчості (науковій, проповідницькій тощо) розкрилися нові виміри і аспекти науки як культурного феномену, що потребують окремого вивчення.

Автори переважної більшості публікацій розглядають думку Іоанна Павла ІІ стосовно науки передусім в контексті проблематики співвідношення віри і розуму (Е. Даллес, В. Поссенті, А. Андервальд, М. Свігост [12], З. Воляк [14], С.І. Присухін та ін.), зокрема діалогу між наукою (природознавством) і релігією, «реабілітації Галілея» і т.п., натомість бракує досліджень, де б наука виступала самодостатнім об'єктом зацікавлення у творчості папи.

Мета даної статті – з'ясувати специфіку богословсько-антропологічної рефлексії Кароля Войтили (Іоанна Павла ІІ) стосовно феномену науки. Відповідно до мети ставляться наступні **завдання**: 1. визначити ідейні впливи на вчення Іоанна Павла ІІ про науку як сферу культури; 2. окреслити характер і мету папського вчення

стосовно науки; 3. представити його головні ідеї стосовно сутності і завдань науки, а також людини як суб'єкта наукового пізнання; 4. з'ясувати значення ідей понтифіка в контексті теологічної топіки і теології науки. **Методами**, які застосовувалися у дослідженні, стали аналіз і синтез, біографічний, генетичний та герменевтичний.

Виклад основного матеріалу. Для Кароля Войтили (обраного у 1978 р. єпископом Риму під іменем Іоанна Павла ІІ) сфера науки як інтелектуальної сфери людської діяльності була однією з пріоритетних питань, до яких він постійно повертався упродовж своєї діяльності. Як фахівця у царині етики і представника персоналістичного напрямку, його передусім цікавила людина у всіх вимірах її буття, включаючи пізнавальну активність. З іншого боку, з огляду на обов'язки, пов'язані з церковним служінням на найвищих щаблях церковної ієрархії, сфера наукових досліджень у їх етично-богословському вимірі часто ставала темою папського вчення. Таким чином, наукові зацікавлення Іоанна Павла ІІ гармонійно перепліталися з реалізацією пастирського служіння, що й окреслило специфіку його думки.

Співпраця о. Кароля Войтили з молодими науковцями розпочалася наприкінці 1952 – початку 1953 рр. у будинку краківської філармонії, де він проводив цикл занять для групи молодих фізиків з Ягелонського університету. Ще перед цим, перебуваючи на посаді вікарія парафії св. Флоріана у Кракові, він був відомий молодим інтелектуалам своїми проповідями. Невдовзі взаємини о. Кароля з ними дещо змінили формат: академічне пастирство перетворилося у взаємну духовно-інтелектуальну співпрацю, що мала багаторічну перспективу. Зустрічі Кароля Войтили з науковцями не припинилися ані після його призначення краківським архієпископом, ані після обрання головою Католицької Церкви. Ці зустрічі відбувалися у формі семінарів, організацією яких займався видатний польський фізик Єжи Янік. Семінари, що отримали назву «Наука – Релігія – Історія», відбувалися з періодичністю раз у два роки в папській резиденції Кастель-Гандольфо з 1980 по 2003 рр. Тематика цих міждисциплінарних семінарів стосувалася актуальних питань фізики, космології, теорії еволюціонізму тощо,

часто у їх відношенні до філософії природи, метафізики і релігії [11; 13]. Серед учасників семінарів варто відмітити двох польських священників і науковців – Міхала Геллера (нар. 1936) і Юзефа Жицінського (1948–2011). Праці М. Геллера – космолога, філософа і богослова – Іоанн Павло II читав, використовуючи його ідеї у діалозі з науковцями-природознавцями. Подібно, тісне спілкування з Ю. Жицінським (також священником і філософом, останній період життя якого відбувся на посаді люблінського архієпископа) на тему еволюції не могло не вплинути на думку понтифіка стосовно християнського погляду на цю проблему: у 1992 р. папа назвав еволюціонізм «чимось більшим, ніж гіпотезою» [14, с. 105].

Необхідно відмітити особливості джерел досліджуваної нами проблематики. З. Воляк виділяє чотири найважливіші документи, які стосуються теми співвідношення віри і науки у творчості Іоанна Павла II: 1. промова до членів Папської академії наук з приводу річниці народження А. Ейнштейна, 2. лист до о. Дж. Койне 1988 р., 3. промова до членів Папської академії наук на тему еволюції 1996 р. та 4. енцикліка «Fides et ratio» (1998). Наведені джерела, вибрані «дещо арбітрально», розкривають наступні головні питання стосовно проблематики: «1. Історія відношень між вірою і наукою, як з боку співпраці, так і конфліктів; 2. віра і фізичні та космологічні науки; 3. віра і біологічні науки; 4. віра і філософський розум, тобто віра і властиве усім людям прагнення пізнання істини» [14, с. 90–91]. Як можна зауважити, така відома енцикліка, як «Fides et ratio» не займає у наведеному списку першорядного значення. Чи дійсно вона є важливим джерелом для дослідження думки Іоанна Павла II стосовно співвідношення науки і релігії? М. Свіґост вважає, що вона є цілісним розкриттям теми, яка неодноразово виявляє себе у різні роки понтифікату [12, с. 182]. На думку З. Воляка, хоча енцикліка і має найбільший церковний авторитет серед головних джерел стосовно згаданої проблематики, однак залишається найменш придатною, оскільки стосується «загально зрозумілої філософії, а на тему науки висловлюється скромно та обережно». А якщо подивитися на текст енцикліки з перспективи попередніх висловлювань Іоанна Павла II на питання «віра – наука», то напрошується думка, що ця проблематика в енцикліці була практично ігнорована [14, с. 91]. Окрім названих, безпосередньо нашої тематики стосується папська промова, виголошена на зустрічі з представниками наукового співтовариства в Люблінському католицькому університеті 9.06.1987 р. На нашу думку, у ній було найбільш розгорнуто представлено погляди папи на тему людини як суб'єкта наукової діяльності. Також необхідно вказати на твори, у яких виражено підхід Кароля

Войтили / Іоанна Павла II до проблематики людської діяльності у світі (у тому числі пізнавальної, наукової) як з антропологічної та етичної перспективи, так і у світлі Одкровення: «Любов та відповідальність» (1960), «Особа і вчинок» (1969) і його перша енцикліка «Redemptor hominis» (1979). Слід відзначити, що остання позиція також цілком належить авторству папи, будучи своєрідною програмою його понтифікату.

Сам термін «наука» понтифік вживав як у ширшому, так і вужчому значенні: у ширшому – стосовно дисциплін (включаючи теологію), які відповідають нижче наведеним критеріям науковості; у вужчому ж – стосовно суто емпіричних наук.

Теологію Іоанн Павло II окреслює як «частину такого розумового процесу, який провадить від “творення” до “зрозуміння”»; є науковою рефлексією, оскільки проводиться *критичним*, тобто таким свідомим власних принципів і вимог способом, аби її значення мало універсальний характер; *методичним* способом, тобто відповідним до норм, визначених її предметом та метою; *систематично*, тобто з налаштуванням на когерентне зрозуміння об'явлених Богом істин у їх відношенні до центру віри – Христа і Його спасенного значення для людини». Відповідно, теологів, до яких звертається у промові, папа зараховує до «працівників науки» [10, с. 169, 173]. Таке широке розуміння науки пояснюється особливістю думки Іоанна Павла II, що тяжіє до цілісного, холистичного, комплексного розуміння концепту істини. Як наслідок, таємниця світу і (особливо!) людини, як його привілейованої складової, не може редукуватися виключно матеріальним виміром.

У вужчому ж сенсі термін «наука» вживався папою передусім у контексті співвідношень між «світськими науками» (передусім природничими) та релігією (вірою, надприродним одкровенням, богослов'ям). Також варто зауважити, що він уникає різкого протиставлення між «світськими» та «церковними» науками, що можна пояснити наміром відкритості на діалог зі світом культури, виразно проголошеним II Ватиканським собором.

На думку папи, наука за своєю природою є певним *благом*, оскільки спрямована на пізнання світу, створеного благим (Бут. 1:31), не втративши цю характеристику навіть після первородного гріха. Пізнання ж світу людиною є «формою участі у знанні Творця», тобто – пояснює Іоанн Павло II – є «першим ступенем подібності людини до Бога, актом пошани стосовно Нього, оскільки усе, що відкриваємо, являє собою шану для Первісної Істини» [7, с. 24]. Варто зауважити, що така думка папи є вагомим аргументом всупереч дилетантському трактуванню дерева пізнання добра і зла у біблійному райському саду як символу спокуси пізнання реальності. Коли Бог забороняє людині споживати плоди цього дерева, не йдеться

про табу на пізнання (у нашому розумінні цього слова), але про пересторогу щодо самовільного визначення людиною добра чи зла.

Адекватно проваджене наукове пізнання понтифік окреслює як точку перетину людської і божественної діяльності, посилаючись на документи II Ватиканського собору: «Коли вчені зі смиренням крокують уперед, відкриваючи таємниці природи, рука Божа провадить їх до вершин Духу» (пор. «Gaudium et spes», 36). У власних міркуваннях папа посилається на свого попередника Пія XI, який у *motu proprio*, на підставі якого засновувалася Папська академія наук, закликав науковців не вагатися «ствердити, що кожна наукова дисципліна відкриває і зміцнює дорогу, яка веде до християнської віри». Віра є нейтральною щодо наукового пізнання і сама по собі не сприяє процесу наукових пошуків, проте може мотивувати до досліджень, що супроводжуються свідомістю відкриття у природі присутності Творця [7, с. 27].

В промові до членів Папської академії наук (10.11.1979 р. у Римі) понтифік окреслив два завдання наук, що відповідають специфіці теоретичних і прикладних досліджень. Завданням фундаментальних наук є пошук істини. У цьому контексті папа згадує заклик святого Августина «Intellectum valde ama» («сильно люби розум»), що служить «оздобою» наукової творчості на даному етапі. «Чисте знання є благом, достойним любові, оскільки вона є пізнанням, а отже вдосконаленням розумності людини». Будучи інтегральною частиною культури, воно має зберегти свою «чистоту» навіть у випадку, якщо буде використане технічно. Фундаментальне знання є спільним благом, до якого не може бути жодних обмежень у формі «міжнародних залежностей» чи «інтелектуального колоніалізму». Також фундаментальні дослідження мають відзначатися незалежністю від політичної та економічної влади, завданням якої, натомість, стає підтримка розвитку цих досліджень без підпорядкування власним цілям. Вільна від потенційної політично-економічної узурпації наукова істина підконтрольна лише самій собі, а також Богові, який є найвищою Істиною та Творцем людини і Усесвіту [6, с. 29].

Друге завдання науки пов'язується з практичним використанням знань, що уповні реалізується їх різноманітними технологічними застосуваннями. Таке завдання обумовлюється подвійною метою «заспокоєння слухних вимог життя» і «подолання різних загрозливих для неї типів зла». Папа визнає велику користь прикладних наук для людства, але лише за умови, якщо дослідники керуються любов'ю та розумом, а також відважно протиставляються усіляким спробам невластивого втручання у їхню діяльність з боку тиранічної влади. У цьому контексті сумління постає ніби союзником прикладних

наук. Таким чином тріада «наука – техніка – сумління» обумовлює функціонування науки як діяльності, що поставлена на службу людині [6, с. 29].

Теза Іоанна Павла II про підпорядкування прикладних наук фундаментальним знанням зумовлене ситуацією людини, особливо у XX ст. В енцикліці «Redemptor hominis» папа розвиває ідеї соборної пастирської конституції «Gaudium et spes», аналізуючи сучасні страхи людства, також спричинені науково-технічним поступом. Безвідповідальне ставлення до виробленої продукції ставить людину («невільника речей») перед загрозою самознищення. Натомість людина, яка від початку отримала покликання бути «шляхетним паном» свого середовища, має усвідомити велич і гідність свого призначення, збагнути істину про саму себе [1, с. 32–40]. Отже, можна прослідкувати наступну логіку: якщо метою фундаментальної науки є *пошук істини* у різних її аспектах (а передусім істини про людину, її сутність і покликання), то прикладні дисципліни, скеровані на втілення істини в людську практику, не можуть ґрунтуватися на принципах, які з цією істиною розходяться.

В іншому місці Іоанн Павло II стверджує, що наука принесла Церкві користь [6, с. 30], посилаючись на уривок «Gaudium et spes» (п. 7): «Здатність до більш критичного мислення очищає його (релігійне життя – А.П.) від магічного розуміння світу і від поширених досі забобонів та з кожним днем вимагає більш особистого та діяльного сприйняття віри, завдяки чому багато людей приходять до щораз живішого відчуття Бога» [2, с. 338]. Як бачимо, отці Собору прямо не називають науку чинником, що сприяє очищенню християнського релігійності, але на її місці згадується «критичний дух». Можна сказати, що у даному місці папа виступає інтерпретатором постанов Собору і стверджує, що наука є інструментом «критичного духу» і криється у тексті соборного документа *implicite*.

Як підкреслює Іоанн Павло II, віруюча людина усвідомлює походження Усесвіту від Творця, який промовив своє «перше *“fiat”*» («нехай станеться»), що, у свою чергу, дало початок усім речам. Отже, існування світу вже має своє пояснення і, відповідно, науковий прогрес, не дивлячись на його подекуди заплутані й нелегкі стежки, прямує до відкриття реальності Всесвіту, елементи якого гармонійно поєднані. «Таким чином, великі вчені переконанні, що остаточною метою усіх природничих наук є відкриття елементарного закону». На думку папи, характерною рисою такого закону, формулювання якого могло б пояснити структуру Всесвіту, має бути простота. Разом з тим, простота елементарного закону зовсім не означає, що його «схоплення» є простою задачею [9, с. 99].

Міркування Іоанна Павла II стосовно людини як суб'єкта наукового пізнання також спираються на початок Книги Буття (2:19–20): «І сотворив

Господь Бог з землі всіляких польових звірів і всіляких птахів піднебесних і привів їх до чоловіка побачити, як він назве їх; як саме чоловік назве кожне живе творіння, щоб воно так і звалось. І дав чоловік назви всякій скотині, всякому птаству піднебесному і всякому звірові польовому, але для чоловіка не знайшлося помочі, йому придатної» [4, с. 5]. На думку папи, цей текст має символічний (в розумінні символу як «знаку збіжності, зустрічі та пасування до себе даних елементів») характер і не претендує на науковість з точки зору емпіричних наук. Натомість наведений уривок представляє людину, що «від початку» вирізняє себе у видимому Всесвіті, навіть серед найближчих до себе істот. Таким чином, вона опредмечує оточуюче її середовище, речі, серед яких залишається суб'єктом. Відкрита людиною (створеною на образ і подобу Божу) власна суб'єктність невід'ємно поєднується зі спроможністю до пізнання: «Людина є суб'єктом у світі предметів тому, що (вона – А.П.) є здібною до пізнавальної об'єктивізації усього, що її оточує. Тому, що завдяки своєму розумові звернена “згідно з природою” до істини. В істині міститься джерело трансцендентності людини стосовно усесвіту, в якому живе» [8, с. 422].

Отже, на думку Іоанна Павла II, у першій біблійній книзі відкривається «перспектива усіякої науки і усіх наук». Реальність в усіх її аспектах та елементах стає викликом для людського розуму. Більш того, тут у символічній формі міститься передвістя не лише новочасного та сучасного «гігантського» розвитку науки, але також змальовується майбутнє наукового пізнання в його суттєвих характеристиках. Процес «надавання імен» предметам, тобто опредметнення оточуючої реальності, символічно пов'язується зі все більш зростаючою спеціалізацією в царині наук, що одночасно супроводжується утвердженням людини у світі як суб'єкта. Іншими словами, зусилля, спрямоване людиною на пізнання, безпосередньо пов'язане з поглибленням її суб'єктності [8, с. 422].

«Початок», на який вказує папа, потребує детальнішого аналізу. За біблійним переказом людина чітко усвідомлює свою інакшість відносно решти світу, а також можливість надавати речам їхнє значення, використовуючи відповідно до власних потреб. Напевно процес становлення людини як суб'єкта не можна розглядати як швидкоплинний. Як відомо, первісна свідомість людини не відділяла чітко власного Я від природи, різниця між якими упродовж тисячоліть залишалася доволі туманною. Також для сучасників авторів Книги Буття, написаної у VI ст. до н.е., коли філософія тільки поставала, а про науку в розумінні людини XXI ст. не було й гадки, міфологічна картина світу все ще залишалася панівною. Якщо ж Іоанн Павло II бачить процес становлення людини як суб'єкта у безпосередньому

зв'язку зі все більшим опредметненням реальності (що прямо пропорційно супроводжувалося б розвитком наукового пізнання), то чи не краще згаданий «початок» перенести на набагато ближчі нам часи?

У відповіді на це запитання не можна оминати категорії *плану Божого*, що реалізується в процесі творення світу та людини. Так, в одній з катехез (5.03.1986) папа посилається на Послання св. Павла до ефесян (1:11; 3:9), де Бог виступає вільним у творенні усього поза ним самим, а творіння віддзеркалює його «таємничий задум, укритий перед віками». В реалізації цього плану людина грає особливу роль разом з такою сферою діяльності, як наука, що вже закладена *implicite* в природу людини як розумної і творчої істоти. Поступово розгортаючись, пізнання людини все більше набирає рис усвідомленої активності, що виявляється у винайденні властивих методів пізнання світу і все більшої спеціалізації наукових дисциплін. Іншими словами, людську природу можна уявити як благодатний ґрунт, в який було посіяно спроможність пізнання, що згодом дає плоди у явищі, яке ми називаємо наукою. Таким чином, наука як така не є фактом, що з'являється разом з появою людини, але потенційністю, властивою їй «від початку».

Науковий прогрес – на думку папи – безпосередньо пов'язаний з відкриттям людиною самої себе. У процесі «називання» предметів, пізнання оточуючого світу, що також поступово розгортається у виділенні нових наукових дисциплін, людина все більше здійснюється у Всесвіті як суб'єкт. Отже, розвиток наукового пізнання пропорційний збільшенню людської суб'єктності на рівнях «людина – світ», «людина – людина» та «людина – суспільство». «Можна парадоксально сказати, що в міру поступу знання у світі – на макро- та мікрорівнях – людина ... щораз більше змушена захищати істину про себе саму». Це означає, що людина має протиставити себе подвійній спокусі: з одного боку, людина може узурпувати собі істину про себе (спокуса «самообожнювання»), а з іншого – підпорядкувати себе світу речей, таким чином перетворюючи себе саму на річ (пол. *samourzeczowienie*). Іншими словами, відповідно до логіки Книги Буття, людина від початку свого існування піддавалася спокусі підпорядкувати істину про себе власній же волі, що призвело до її існування поза об'єктивним порядком добра і зла. Ілюзія, що супроводжує спокусу, описану у Бут. 3:5, полягає на тому, що людина прагне самою стати мірилом добра і зла, таким чином ставлячи себе на місце Бога [8, с. 422–424].

Особливим чином вищезазначене стосується наук про людину. Іоанн Павло II зауважує, що у випадку дослідження сутності (природи) людини не вистачить застосування однієї або декількох

методологій. Тим більше це стосується науковців-християн, які не можуть дозволити собі наївне і некритичне засвоєння тих чи інших імплементацій у практику науки принципів. Ось чому віруючому досліднику слід «вийти поза суто природничу точку зору, а його віра наказує йому зайнятися антропологією з перспективи покликання і повного спасіння людини». Віра у даному випадку виконує роль «світла», що осягає наукові пошуки, а також «вісью», яка визначає інтелектуальну працю [8, с. 420].

Варто також вказати на зв'язок теологічно-антропологічною рефлексією папи з *теологічною топікою*, тобто богословським джерелознавством. Як бачимо, теологічна думка Іоанна Павла II стосовно антропологічного виміру науки ґрунтується на біблійних текстах, які, згідно з окресленням В. Граната і С.Ц. Напюрковського, є «натхненим об'єктивним теологічним джерелом» [3, с. 36–37]. Звісно, годі шукати у Біблії фрагментів, які б прямо стосувалися науки як сфери людської культури, спрямованої на пізнання світу за допомогою властивої методології. Проте спосіб, у який папа інтерпретує текст «Книги Буття», є спробою віднайти сенси і цінності, яких потребує *сучасна* людина. Таким чином, Писання наново актуалізується, але вже з перспективи людини, для якої сфера наукового пізнання є даністю, що постійно впливає на її екзистенцію. Відповідно, сама наука стає теологічним місцем (відповідно, ненахненим і необ'єктивним) з власним дослідницьким потенціалом, провокуючи до виникнення нових богословських питань і пропонуючи варіанти їх розв'язання. Врешті, сама рефлексія Іоанна Павла II стосовно теологічних, етичних і духовних аспектів феномену науки, маючи ранг «звичайного папського повчання», стає джерелом подальшого розвитку богословської думки.

Чи можна назвати наведені ідеї Іоанна Павла II теологією науки? Це питання я доволі складним принаймні з двох причин: 1. теологія науки як окрема богословська дисципліна знаходиться лише на етапі свого становлення; 2. богословська рефлексія папи про науку відзначається суто пастирським характером, передусім є «пастирством розуму», скерованим на виховання у науковців властивої ієрархії цінностей. Папа виступає тут радше моральним авторитетом, ніж богословом науки. На відміну від М. Геллера, він не ставить за мету систематичне дослідження науки з теологічної перспективи. Разом з тим необхідно відмітити значний евристичний потенціал його думки для розвитку теології науки як окремої богословської дисципліни.

Висновки. Богословська думка Іоанна Павла II стосовно феномену науки гармонійно вписується у логіку католицького церковного вчення XX ст.,

а особливо II Ватиканського собору, авторитетним коментатором якого папа виступає. Однак його персоналістична думка, збагачена живим зацікавленням питаннями науки і особистими контактами з дослідниками, йде далі, значно поглиблюючи напрацювання, виражені в соборних документах, передусім у розкритті богословсько-антропологічного аспекту науки як феномену культури. Більше того, можна сказати, що власне цей аспект (поруч з етичним, похідним від нього) є найбільш характерним для думки Іоанна Павла II. Біблійним ґрунтом його рефлексії став початок «Книги Буття», де людина представлена суб'єктом пізнання, що шляхом «надавання імен» опредмечує світ оточуючих її речей.

Проведена з богословської перспективи, рефлексія Іоанна Павла II суттєво збагачує розуміння науки як нового «теологічного місця». Хоча ідеї стосовно феномену науки у його творчості були підпорядковані передусім пастирським завданням, їх значення для теоретичного богословського осмислення в межах окремої дисципліни, що формується, важко переоцінити. Наступними питаннями, які заслуговують на увагу з перспективи нашої статті, є поняття автономії науки в документах Католицької Церкви і повчання Іоанна Павла II зокрема (включаючи використання наукової методології у дослідження релігійних феноменів); ідейні взаємовпливи між науковцями, філософами науки і богословами; етика науки у розумінні Іоанна Павла II тощо.

Література

1. Відкупитель людини. *Redemptor hominis*. Енцикліка вселенського архієрея Івана Павла II. Львів : Видавництво «Місіонер», 2008. 80 с.
2. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / пер. з лат. Р. Паранько, Ф. Ковальський та ін. / Український католицький університет. Львів : Свічадо, 2014. 608 с.
3. Напюрковський С.Ц. Як займатися теологією / пер. з пол. К. Рассудіної. К. : Інститут Релігійних Наук св. Томи Аквінського, 2010. 240 с.
4. Святе Письмо Старого і Нового Завітів / пер. І. Хоменко. Видавництво оо. Василян «Місіонер», 2015. XX + 1126 + 350 с.
5. Heller M. *Nowa fizyka i nowa teologia*. Tarnów : «Biblos», 1992. 151 s.
6. Jan Paweł II. *Głęboka harmonia prawd nauki z prawdami wiary (W stulecie urodzin Alberta Einsteina)*. *Jan Paweł II. Wiara i kultura : Dokumenty, przemówienia, homilie* / Red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula. Rzym – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1988. S. 28–35.
7. Jan Paweł II. *Nauka wobec problemów człowieka*. *Jan Paweł II. Wiara i kultura : Dokumenty, przemówienia, homilie* / Red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula. Rzym – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1988. S. 22–27.

8. Jan Paweł II. Społeczeństwo oczekuje od swoich uniwersytetów ugruntowania własnej podmiotowości. *Jan Paweł II. Wiara i kultura : Dokumenty, przemówienia, homilie* / Red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula. Rzym – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1988. S. 417–425.

9. Jan Paweł II. W poszukiwaniu prawdy korzysny jest dialog między nauką a teologią. *Jan Paweł II. Wiara i kultura : Dokumenty, przemówienia, homilie* / Red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula. Rzym – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1988. S. 96–101.

10. Jan Paweł II. Wierność Chrystusowi oznacza wierność Kościołowi i jego Magisterium. *Jan Paweł II. Wiara i kultura : Dokumenty, przemówienia, homilie* / Red. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula. Rzym – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1988. S. 167–174.

11. Nowina Konopka M. Kontakty Jana Pawła II z fizykami. *Postępy Techniki Jądrowej*. vol. 63. z. 3. 2020. S. 28–34.

12. Świgost M. Nauka i wiara w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II. *Wiara i nauka : nagrodzone i wyróżnione prace konkursowe : IV Dni Jana Pawła II*. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009. S. 181–217.

13. Tomczak A. Od wyprawy górskiej do seminarium naukowego. Przyczynek do biografii Karola Wojtyły Jana Pawła II. Toruń 1999. 30 s.

14. Wolak Z. Jan Paweł II o relacjach między nauką a teologią. *Zagadnienia filozoficzne w nauce*. 2014. nr 57. S. 83–110.

Анотація

Пальчик А. О. Феномен науки у теологічно-антропологічній рефлексії Іоанна Павла II. – Стаття.

Актуальність даної статті зумовлена необхідністю осмислення нових підходів до вивчення феномену науки як сфери культури, зокрема в контексті трансформаційних процесів в сучасній католицькій теологічній думці. Яскравим представником останньої є папа Іоанн Павло II (1920–2005), рефлексія якого стосовно науки найчастіше досліджувалася з перспективи проблематики співвідношення науки і релігії. Метою статті є з'ясування специфіки богословсько-антропологічної рефлексії Іоанна Павла II стосовно феномену науки. Методами, які застосовувалися у дослідженні, стали аналіз і синтез, біографічний, генетичний та герменевтичний.

Специфіка богословської думки Іоанна Павла II на тему науки як культурного феномена зумовлена не лише необхідністю розвивати церковну доктрину (передусім постанови II Ватиканського собору), але й корениться у персоналістичному характері його антропологічних та етичних поглядів, особистим зацікавленням актуальними науковими питаннями у різних галузях (втім і природознавства), постійними контактами з представниками наукового співтовариства тощо. Наука, на переконання Іоанна Павла II, є благом. Людина, покликана до панування над світом речей, на думку папи, є суб'єктом серед оточуючих її об'єктів, яким вона “надає імена”, тобто визначає їх значення. Одночасно людина “від початку” покликана до пізнання реальності, тим самим пізнаючи Автора творіння, тобто Бога. Визначаючи пріоритет фундамен-

тальних наук, завданням яких є пошук істини, папа звертає увагу на необхідність їх властивого застосування в людській практиці, що має керуватися служінням людині відповідно до гідності її покликання. У роздумах над проблемою людини як суб'єкта наукового пізнання Іоанн Павло II передусім спирається на перших розділах Книги Буття, інтерпретуючи біблійний текст з перспективи сучасної людини, для якої наука є даністю, а науково-технічний прогрес становить загрозу її екзистенції.

Богословсько-антропологічна думка папи стосовно науки є цінною не лише як “теологічне джерело” (locus theologicus), але й як підстава для нових досліджень в рамках теології науки.

Ключові слова: Іоанн Павло II, католицька теологія, теологія науки, теологічне місце, наука і релігія.

Summary

Palchuk A. O. The phenomenon of science in the theological and anthropological reflection of John Paul II. – Article.

The relevance of this article is determined by the need to understand new approaches to the study of the phenomenon of science as a sphere of culture, in particular in the context of transformational processes in modern Catholic theological thought. A vivid representative of the latter is Pope John Paul II (1920–2005), whose reflection on science was most often studied from the perspective of the relationship between science and religion. The article is aimed at finding out the specifics of the theological and anthropological reflection of John Paul II regarding the phenomenon of science. Analysis and synthesis, biographical, genetic and hermeneutical methods were used in the research.

The specificity of the theological thought of John Paul II on the topic of science as a cultural phenomenon is determined not only by the need to develop church doctrine (primarily the resolution of the Second Vatican Council), but is also rooted in the personalistic nature of his anthropological and ethical views, personal interest in topical scientific issues in various fields (however natural sciences), constant contacts with representatives of the scientific community, etc. According to John Paul II, science is a good. According to the Pope, a person called to dominate the world of things is a subject among the objects around him, to which she “gives names”, that is, determines their meaning. At the same time, man “from the beginning” is called to know reality, thereby knowing the Author of creation, that is, God. Recognizing the priority of fundamental sciences, the task of which is the search for truth, the pope draws his attention to the need of their proper application in human practice, which should be guided by service to man according to the dignity of her vocation. In his reflections on the problem of man as a subject of scientific knowledge, John Paul II primarily relies on the first chapters of progress is a threat to his existence.

The theological and anthropological opinion of the pope regarding science is valuable not only as a “theological source” (locus theologicus), but also as a basis for new research within the framework of theology of science.

Key words: John Paul II, catholic theology, theology of science, locus theologicus, science and religion.